

MIHÁLYI PÉTER

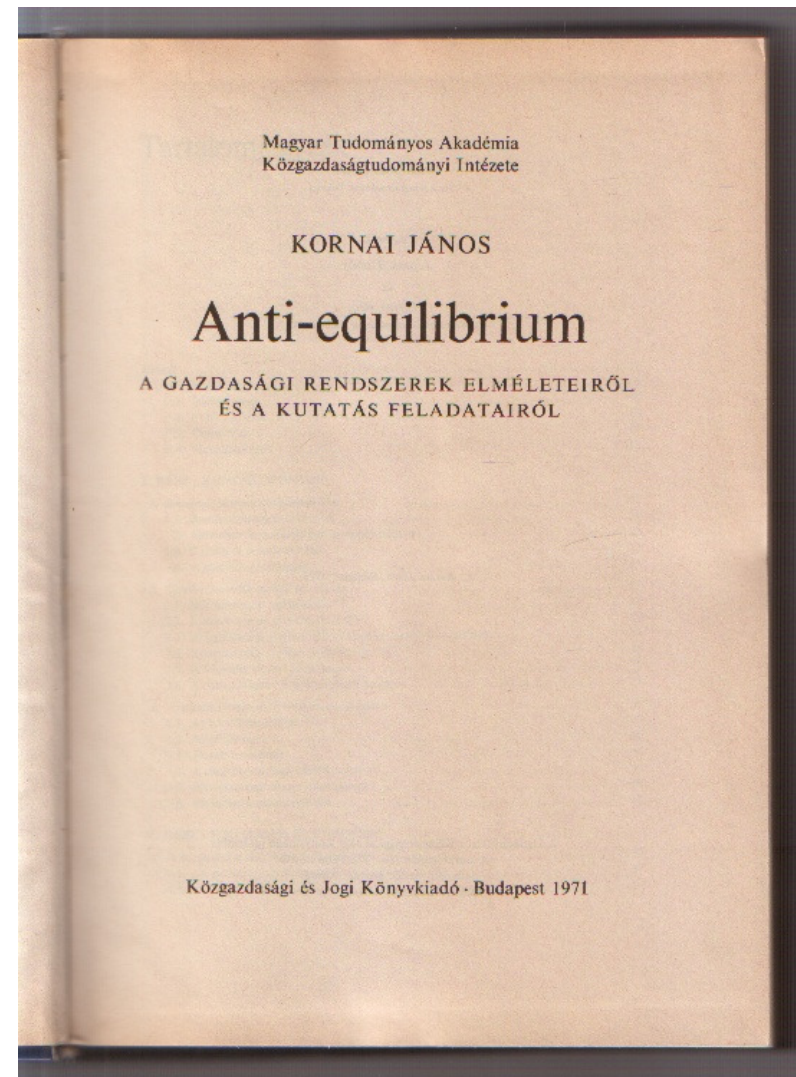
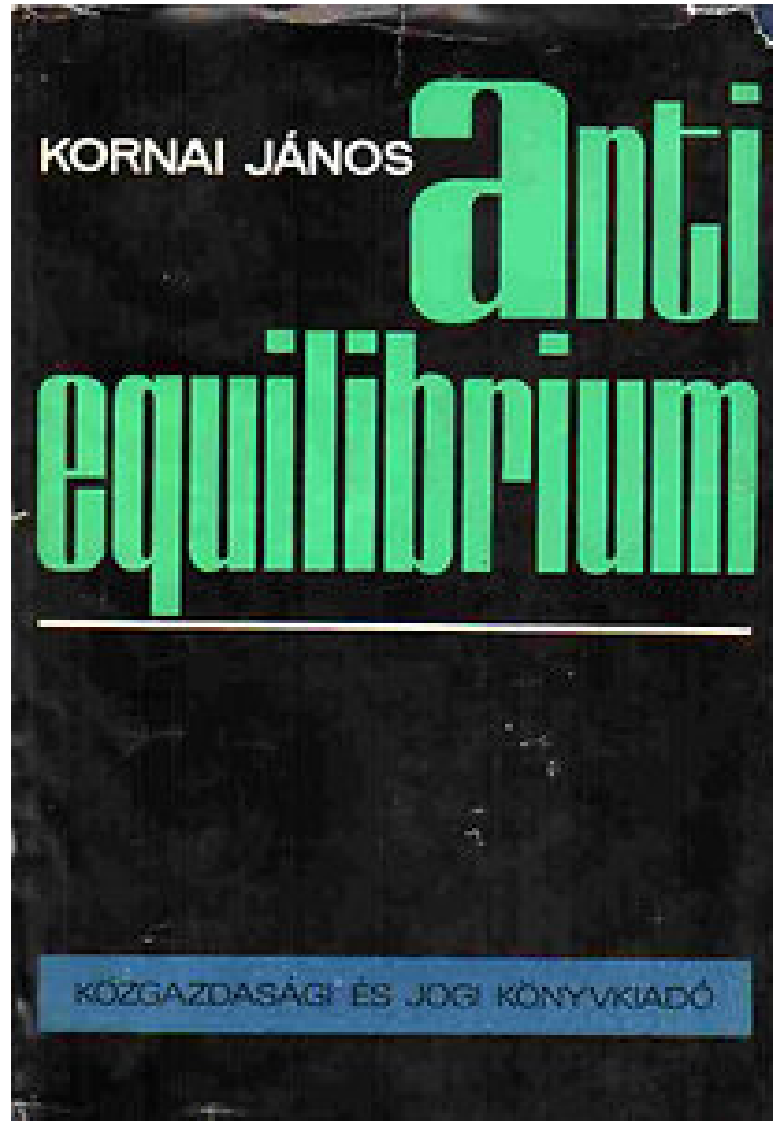
Kornai János *Anti-Equilibrium*
című műve és aktualitása

Szegedi Tudományegyetem, GTK – 2014. április 17.

1967 - 1971

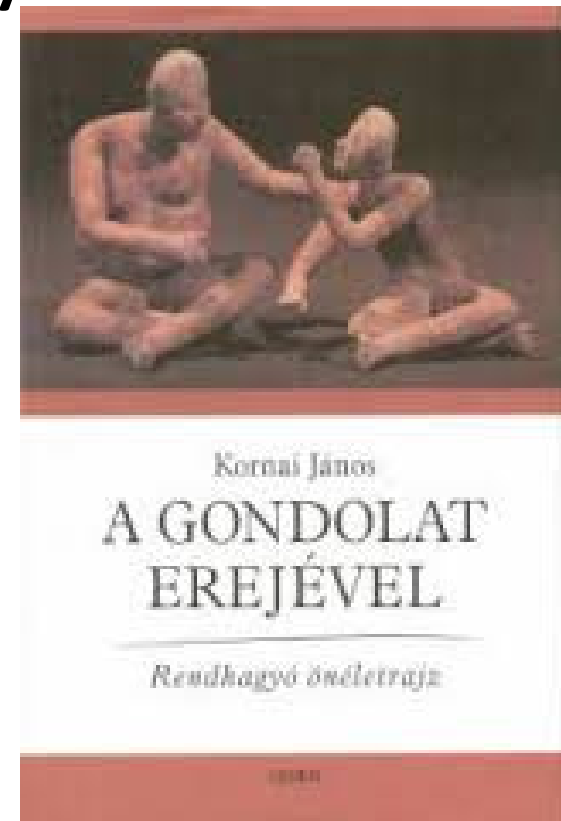

(1965)

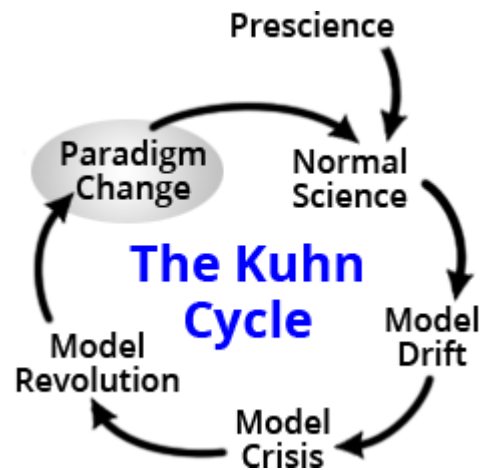
Egy fontos idézet a Kornai önéletrajzból

„Az Anti-equilibrium nem egy
tétel a publikációs
listámon. Ez volt kutatói
pályafutásom
legambiciózusabb
vállalkozása.” (*Kornai*
[2005] 208. o.)

Kornai fő célja

Mai kifejezéssel Paradigma váltás

Thomas Kuhn
(1922 – 1996)
amerikai
tudománytörténész

What do you see?
By shifting perspective you might see an
old woman or a young woman.

Az általános egyensúly elmélete

Kenneth Joseph Arrow (1921 -), Nobel díj (1972)

Gérard Debreu (1921 – 2004), Nobel díj (1983)

FŐ műve: *Theory of Value: An Axiomatic Analysis of Economic Equilibrium* (Cowles Foundation Monographs Series)

A két szerző közös műve: "Existence of an Equilibrium for a Competitive Economy", with K.J.Arrow, 1954, *Econometrica*.

Előzmény: Leon Walras (1834 – 1910)

Az az állítás, hogy a főáramot képviselő közgazdaságtan nem működik, mára már egy fajta – mint majd látni fogjuk eltűzött – közhellyé vált

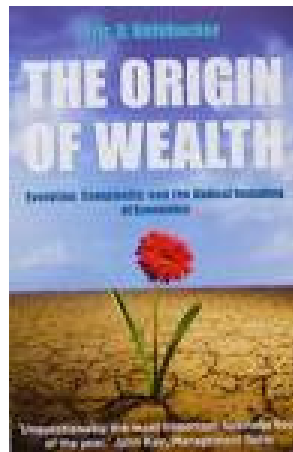
Az AE utolsó oldalán ez áll: „Itt az ideje új – az általános egyensúlyelméletnél szélesebb, *s a tapasztalattal jobban egyező* – alapokon megkezdni a szintézist.” (Kornai [1971] 401. o – kiemelés tőlem, M. P.)

Mai idézetek:

1. „Anybody looking at these models would say they can't provide a good description of the modern world.” (J. Stiglitz, 90-es évek közepén)

2. „We really don't know how the economy works... The old models just are not working.” (A. Greenspan – early 2000s)

A két idézet
forrása

Szerző: Eric B. Beinhocker (2006)

Alcím: *Evolution, Complexity and the Radical Remaking of Economics.*

Take-home messages

- 1) Az a kritika, amelyet Kornai 1971-ben az Anti-equilibriumban megfogalmazott, mára már beépült az általános egyensúlyelmélettel (ÁE) szemben álló, paradigmaváltást követelő különféle iskolák érvrendszerébe. Igaz, ez a hatás sokszor csak közvetett módon mutatható ki.**
- 2) Az AE legfőbb üzenete, hogy a közgazdaságtan inkább a biológiát, semmint a fizikát kell, hogy mintának tekintse.**

A Kornai-felejtés

A lenyűgöző mennyiségű szakirodalmat feldolgozó Beinhocker-könyv szinte fejezetről fejezetre az *Anti-equilibrium* logikája mentén építkezik – ám sem Kornai neve, sem az *anti-equilibrium* kifejezés nem kerül említésre. Ez annál is meglepőbb, mert a szerző többször is visszatér egyik eszmetársa Brian W. Arthur *Science*-ben 1999-ben megjelent tanulmányára, ahol az *out-of-equilibrium* kifejezés az egyik kulcsfogalom.

Evolúciós közgazdaságtan

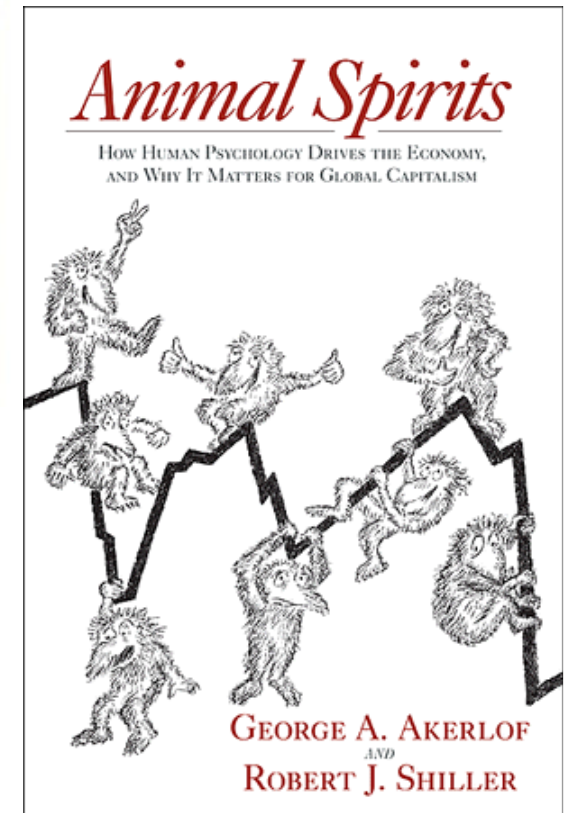
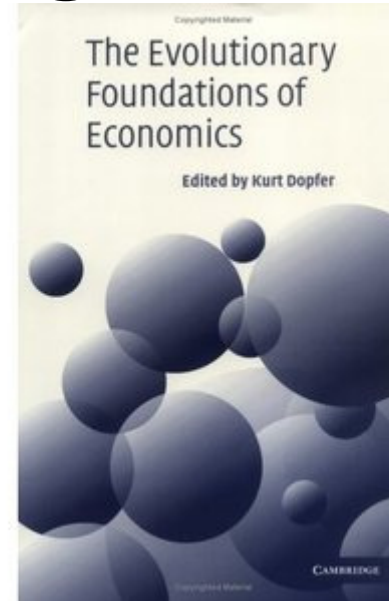
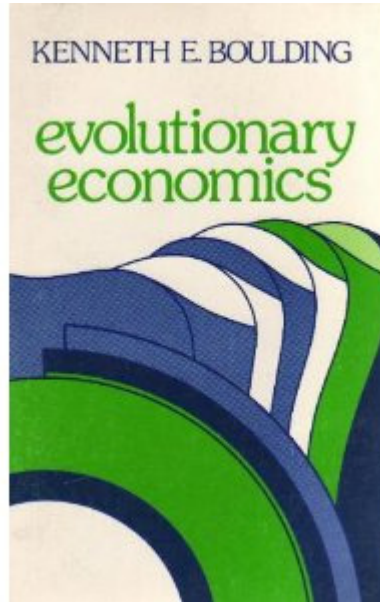
1. A gazdasági jelenségek lényegesen nagyobb hasonlóságot mutatnak a biológiai organizmusokkal és folyamatokkal, mint a neoklasszikusok által favorizált mechanikus világgal.
2. A gazdaságban az állandó változás belülről generált (nem-exogén sokkok által).
3. Történelmi determináltság és útfüggőség (*path dependency*). A jövő nem prognosztizálható. A jövő nemcsak egyszerűen ismeretlen, de a döntés pillanatában egyáltalán nem is létezik.

→ Complexity economics (Beinhocker). See:
http://en.wikipedia.org/wiki/Complexity_economics ;

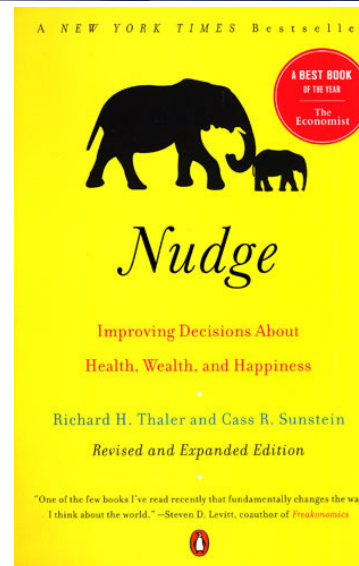
<http://ineteconomics.org/about/leadership>

Evolúció közgazdaságtan

További nevek: Douglass North, Sidney G. Winter, Geoffrey M. Hodgson, etc.

AE 14. fejezet: Adaptáció és szelekció

„Az ipari vállalat adaptálódik a rendelkezésre álló erőforrásokhoz: ha a kevés a föld, akkor azzal, ha kevés a munkaerő, akkor emezzel takarékoskodik.” (*Kornai* [1971] 213. o.)

A gazdaság mindig is így működött, a profitmaximalizálás csak egy az alkalmazkodás során bevethető eszközök közül.

Az ÁE bírálata az Anti-equilibriumban

- 1) A feltevések (12)
- 2) Az elemzés során használt főbb fogalmak,
fogalmi csoportok (4)
- 3) A megválaszolni kívánt főbb kérdések (2)

A bírálat bemutatása (fordított sorrendben)

Az ÁE (mainstream, neoklasszikus, hagyományos, tankönyvi) elmélet két központi kérdése:

- Egyensúly
- Optimum

Mind mikro-, mind a makroökonómia azt tanítja, hogy az egyensúlyi helyzet egyben optimum is.

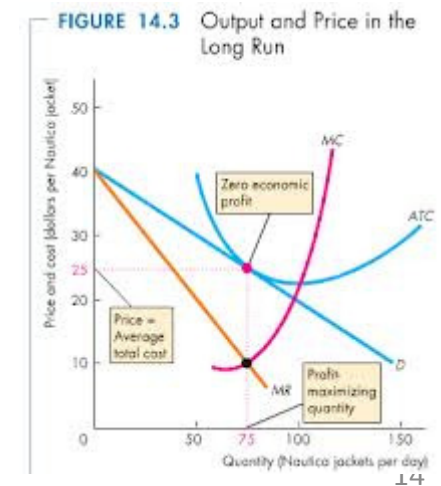
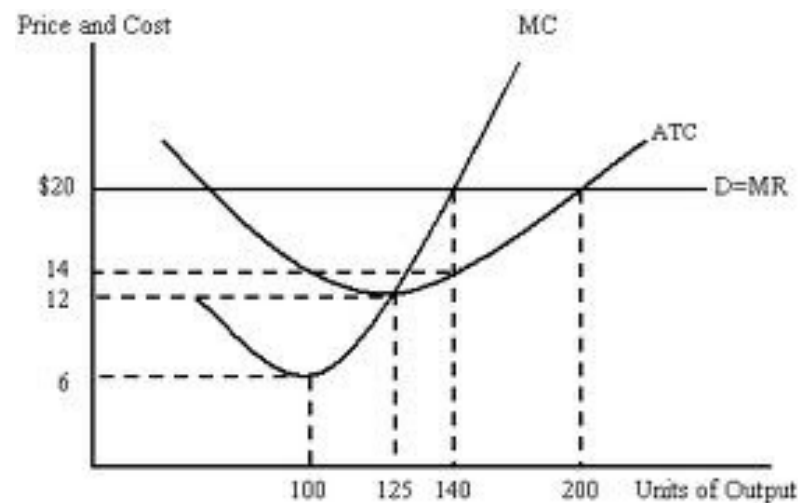
Az AE ezzel szemben azt állítja, hogy mikroszinten csak (folyamatos) alkalmazkodás van, makroszinten pedig rendszerspecifikus normál-állapotok. → Hiány és többlet gazdaság

Egy fontos példa: Van-e egyensúlyi árfolyama a HUF-nak, amit el kell érni, hogy bevezethessük az eurót?

A bírálat (folyt.)

Az ÁE főbb fogalmai:

1. Preferencia, hasznosság, optimum
2. Kereslet, kínálat
3. Ár, profit
4. Egyensúly

A bírálat (folyt.): Az ÁE-elmélet 12 alapfeltevése

- 1) Statikus (stacioner) jelleg. A gazdasági szereplők mindig egyforma jellegű döntéseket hoznak. Helyette: A **szokványos** és **alapvető** döntések megkülönböztetése. (ld. Kahnemann).
- 2) Szervezetek halmazának állandósága. Helyette: **Adaptáció** és **szelekció**. **Elsődleges** és **másodlagos** adaptáció.
- 3) Kizárólag termelők és fogyasztók léteznek. Helyette: **A vállalatok többszintű szervezetek** (Nem *black box*).
Konfliktusok és kompromisszumok az intézményeken belül. Az **állam** szerepe.
- 4) A termékek halmaza állandó. Helyette: vállalati adaptáció
→ **minőség** és **innováció**.

Az ÁE-elmélet 12 alapfeltevése (folyt.)

5) Szimultán működés. Az ÁE kizárólag árjellegű együtemű (azonnali) kommunikációt ismer. Helyette: **reálszféra** és **szabályozási szféra** megkülönböztetése, a **nem-ár jellegű információk** jelentősége (pl. készletek, sorbanállás, panaszok, botrányok). A valóságos piacon a vásárlás egy időben elhúzódó, költséges, és az eredeti szándékok megváltozásának lehetőségét is tartalmazó folyamat.

Az ÁE feltételezései:

(i) $S = D$

(ii) Az egyensúly kívánatos.

(iii) Egyensúlyi állapotban minden erőforrást kihasználnak, aminek a határtermelékenysége pozitív.

(iv) Ha egy erőforrást nem használnak ki, annak a hozama nulla.

(v) Minden termékre $p > 0$.

(vi) \sum Az egyensúlyi ár megtisztítja a piacot. [Say-törvény]

Say törvény (dogma)

„Mivel a javak előállítói azok eladása révén pénzt, jövedelmet szereznek, és ezt más javak vásárlására fordítják, összgazdasági szinten az áruk (ide értve a termelési tényezőket, köztük a munkaerőt is) kereslete és kínálata egyenlő kell hogy legyen.”

Egyszerűbben: „minden kínálat megteremti a maga keresletét”.

Jean-Baptiste Say (1767 – 1832)

*Értekezés a politikai gazdaságtanról
(1803)*

Mellette: Ricardo, Walras, Marshall, újklasszikus makroökonómia Lucas, Muth, Prescott – Kydland, stb.

Ellene: Malthus, Marx, Keynes, nyugati baloldali közgazdászok

A királynak nincs ruhája. „A fenti hat közhely *egyszerűen nem igaz.*” (255. o. kiemelés az eredetiben!)

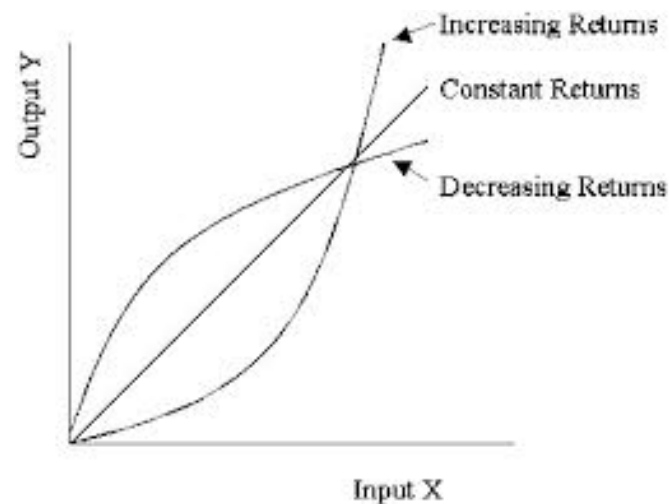

Az ÁE-elmélet 12 alapfeltevése (folyt.)

6) A termelési halmazok konvexitása. Mit jelent ez?

- Nincsenek oszthatatlan termékek.
- Nincsenek oszthatatlan erőforrások.
- A termelési függvény folytonos és differenciálható.

→ Nincs növekvő hozadék.

A növekvő hozadék létezése a legfontosabb kritikai elem. Ez teszi lehetetlenné az ÁE értelmében vett egyensúly fennmaradását.

A növekvő hozadék miatt
szükségszerű a termelés
koncentrációja és
centralizációja. → Nincs
tökéletes, atomizált verseny,
a piacokon többnyire oligopól
helyzetű vállalatok
versenyeznek.

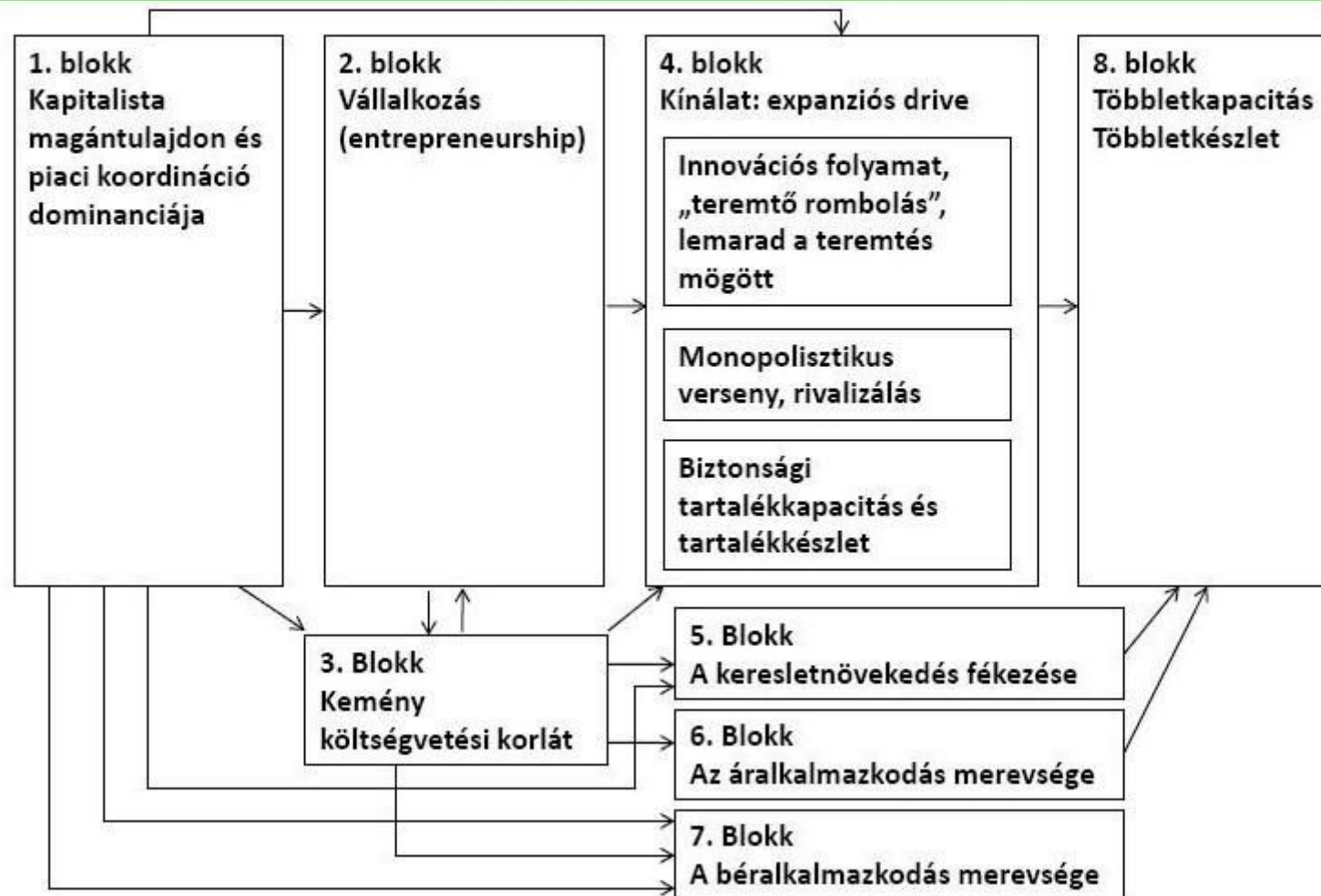
$$F(aK, aL) < a F(K, L),$$

Főbb kezdeményezők: A. Young
(1928), Schumpeter (1950),
Kaldor (1972).

Verdoorn-törvény (a
feldolgozóipar speciális
helyzetéről).

A többletgazdaságot generaló tényezők oksági láncolata (árupiac)

A kapitalista gazdaságban a kapacitások soha nincsenek teljesen kihasználva.

Kapacitás-kihasználtság az amerikai feldolgozó iparban*			
Év	Preferált kihasználás	Tényleges kihasználtság	
1954		84	
1955		92	
1956		86	
1957		76	
1958		80	
1959		85	
1960		77	
1961		83	
1962	92	83	
1963		85	
1964		88	
1965		90	
1966	93	88	
1967		86	
1968		85	
1969		83	

* 19.4 táblázat

Az ÁE-elmélet 12 alapfeltevése (folyt.)

7) Profitmaximalizálás.

A termelőnek (a vállalatnak) teljes preferencia előrendezése van a termelési lehetőségek halmazán. Csak a profit-szemponatok alapján születnek a döntések.

Helyette: A **vállalat-vezetők motivációja** sokkal bonyolultabb. Pl. Piaci részesedést akarnak növelni; Nagyratörő terveik vannak; egyszerűen csak becsületesen akarnak dolgozni stb. Vállalaton belüli konfliktusok, kompromisszumok.

8) Fogyasztói haszonmaximalizálás.

A lehetséges fogyasztás halmaza konvex. → Nincsenek oszthatatlan termékek, a kosárban tetszőleges termékek lehetnek.

Helyette: **rutin döntések** és **nagy döntések**, **kormányzati döntések összetettek**. Az **ingerküszöbök** jelentősége

Az ÁE-elmélet 12 alapfeltevése (folyt.)

9) A termelési és fogyasztói halmazok, valamint a preferencia-rendezések változatlansága.

A technológia változása nem hat a preferenciákra.

10) Az ár-információ kizárólagossága.

11) A piaci kapcsolatok anonimitása.

A termelőnek is, meg a fogyasztónak közömbös, hogy kitől vásárol. Fontos ellenpélda: nagyvállalatok kapcsolati hálója, *intra-industry* trade.

12) Bizonytalanság hiánya

Legfontosabb ellenérv: A vállalatok beruházási döntéseit a kockázat határozza meg. Ha tökéletes lenne az erőltetés, akkor csak annyit termelne mindenki, amennyit biztosan el lehetne adni.

Összefoglalás

A legfontosabb kritikai pontok:

6-8. alapfeltevés, vagyis a preferenciarendezés (optimalizálás) és a konvexitás feltételezése.

Nyomás és szívás a piacon (Az AE III. része)

- 1) Vételi és eladási szándék (rövidebb oldal elve)
- 2) Hiánycikkek, sorban állás, kényszerhelyettesítés
- 3) Volumen és minőség
- 4) A *disequilibrium* következményei (adaptáció, szelekció, koncentráció)
- 5) A feszültségek újratermelődése
- 6) Meg tudja-e a tervezés oldani a problémákat.

Az egyensúly értelmezése a politikai gazdaságtan dimenziójában

- 1) A mainstream közgazdaságtan képviselői közül sokan politikai értelemben baloldalinak tekinthetők. Azt vélelmezik, hogy megfelelő gazdaságpolitikával egyensúlyba lehet hozni a gazdaságot, amikor nem lesz sem munkanélküliség, sem infláció.
- 2) A mainstream baloldali kritikusai – marxi alapon – az osztályfogalmat hiányolják. Szerintük a kapitalista gazdaságra a túltermelési válságok a jellemzőek. A szocializmus egy jobb rendszer is/vagy lehetséges a szocializmus és a kapitalizmus „optimális” kombinációja.
- 3) Kornai már az AE-ban is határozottan állította, hogy a két féle rendszer, a „szívás” és a „nyomás” rendszere nem kombinálható.

Nincs harmadik út

„Szocialista” polcok

„Kapitalista” polcok

Az előnyök és hátrányok összetartoznak. A kapitalista gazdaság lényege az innováció, ami viszont a verseny következménye. A szocialista gazdaság hiánygazdaság, ezért nincs munkanélküliség.

Az aktuális „austerity” (megszorítások) vitához

Mind az USA-ban, mind Nyugat-Európában számos nagynevű közgazdász azt követeli, hogy az állam biztosítson „elegendő” pótlólagos keresletet a fellendülés beindítása érdekében.

Valójában erről szól a „*quantitative easing*” vita.

Irodalom

Kornai, János: *Anti-equilibrium* (A gazdasági rendszerek elméleteiről és a kutatás feladatairól), Bp. KJK, 1971.

--- *Anti-Equilibrium. On Economic Systems. Theory and the Tasks of Research*, Amsterdam: North Holland Publishing Co., 1971.

--- (reprint) by Augustus M. Kelley, Publishers, 1991.

--- *A gondolat erejével. Rendhagyó önéletrajz.* Bp.: Osiris, 2005.

Beinhocker, Eric. D.: *The Origin of Wealth*, Random House Business Books, 2007.

Kahneman, Daniel: *Thinking, Fast and Slow*, Penguin Books, 2011.

Mihályi Péter: „Kornai János Anti-equilibriuma mint az evolúciós közgazdaságtan szellemi előfutára”, *Közgazdasági Szemle*, 2013. 60. évf. márc. 282-289.

--- „Merre van az előre?” (Könyvismertetés), *Budapesti Könyvszemle (BUKSZ)*, 2010. Ősz.

--- : „Az életmű értéke”, [Kornai János: A gondolat erejével], 2005, *BUKSZ*, 17. évf. 4. sz. 372-380.

--- : „Privatizáció és globalizáció – avagy az Anti-equilibrium újrafelfedezése”, *Közgazdasági Szemle*, 2000. 47. évf. 11. sz. 859-877.

--- : “Tíz éves az Indulatos röpirat” [Kornai János: Indulatos röpirat a gazdasági átmenet ügyében], *Beszélő*, 1999. III. folyam, 4. évf. 10. sz. 47-55.

--- “A szocializmus öröksége [Kornai János: Az egészségügy reformjáról], *BUKSZ*, 1998. 10. évf. 3. sz..

Köszönöm a figyelmet!

E-mail: peter@mihalyi.com

